Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1954 ИЮЛЬ 6 ВТОРНИК № 134 (3071)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Алдарлыг байырлал (1 арын).

Чурттуң көдээ ажыл-агый өредилге черлериниң бүгү доозуп үнгеннеринге көдээ ажыл-агыйның Москвада дээди өредилге черлерин доозуп үнгеннериң хуралының киржикчилериннен чагаа (1 арын).

Областың сиген кезер шөлдеринде (1 арын).

ПАРТИИЖИ АМЫДЫРАЛ: **Д. Чамзырай.**—Малчыннар ортузунга агитас-массалыг ажыл; **Д. Константин.** — Политиктиг өредилгеже сонуургал салза могуур (2 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге экскурсияларның келириниң чуруму (2 арын).

«Туапсе» деп танкерни тудуп алганы-биле холбаштыр АКШ-тың чазаанга Совет чазактың нотазы (2 арын).

М. Демчекки.—Иштики журлавырдарны илередир дээш социалистиг чарыш (2—3 арыннар).

Тыванның чогаалчыларының отчёт-соңгулдалыг хуралы (3 арын).

Такен Алимкулов.—Казах литератураның үндезилекчизи (3 арын).

Улус демократиязының чурттарында (4 арын).

Херээженнериң бүгү-герман конгрези (4 арын).

КӨДЭЭ АГИТАТОР

Бистиң партиявыстың агитаторлары кажан-даа массаның, улустуң ортузунга туруп, оларга дириг чалбыыштыг сөстерин чедирип, партияның политиказының кайгамчыктыг пропагандистери, коммунизмниң тиилелгези дээш идепкейлиг демиселчилер болуп келгенин төөгү билир. Агитация кажан-даа, каяа-даа партияның бир кол чепсээ, коммунистиг кижизидилгениң хөй янзы ажылдарының чарылбас кезээ болу берген. Бистиң агитациявыстың күжү болза, коммунизмниң тургузукчулары болур совет улустуң үндезин эрге-ажыктарын барымдаалап, эң-не шынчы, революстуг амыдырал-биле чоок, эң-не тодаргай болуп турарында. Бистиң көдээде агитаторларывыс—хүн келген тудум-на улам эки ажылдаар, амыдыралды улам чаагайжыдар — деп күзел-биле чонну сургап, партия организацияларының бир дугаар дузалакчылары болуп турар. Ындыг эки ажылдыг агитколлективтер болгаш агитаторлар бистиң области хөй.

Бий-Хем МТС-тиң партия организациязы механизаторлар ортузунга агитас-массалыг ажылды элээн үлегерлиг тургускан. Партия организациязының секретары эш Савкин партия хуралына ай бүрүзүнүң ажыл планын бадыладып киирериниң мурнунда СЭКП райкомунуң, МТС дирекциязының, профэвилел организациязының болгаш тус-тус агитаторларның сүмезин үргүлчү ап келген. Ынчаар чогаатынган планнарга социалистиг чарышты организастаарының, даштыкы чурттарда политиктиг болуушкуннарны, партияның политиказын хүн-бүрү пропагандалаарының соңгаарлатынмас хемчеглери тодаргай кирип турар. Агитаторларның дуржулга солчур семинары ийи неделя санында болуп турар.

Агитация ажылын МТС бүдүрүлгезинче чоокшулаткан. 15 агитаторлардан 10 кижи трактор бригадаларында тургустунган. Ленин аттыг колхозта агитатор эш Кэшин күш-ажылга бодунуң үлегерин көргүспүшаан, бригаданы мурнакчы ажылдыг болдурарын чедип алган. Бригада часкы хову ажылын 6 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деннелге доосхан. Кур болгаш курукган черлерни аңдарарының планын ажыр күүсеткен. МТС-те көскү агитация эки тургустунган. «МТС ажылчыны» деп ханза солун ай санында 2 удаа үнүп келген. Чарыштың мурнакчыларын хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларына беш хонук санында илередип турар.

Ынчалза-даа агитас-массалыг ажылды ам-даа эде тургуспаан, агитаторларның күжүн көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг участоктарынче херек кырында угландырбаан, политиктиг агитацияны ажыл-агыйжы сорулгалар-биле холбаштырарын чедип албаан парторганизациялар бистиң области бар. Ооң чижээнге Таңды районнуң Балгазын МТС-зиниң партия организациязы кирер. Ажыл планнарына үгле хуралдар кылырын айтып, а масса-политиктиг ажылды чорударын, мурнакчыларның дуржулгазын неперетирин ол уттуп турган. Парторганизация секретары эш Андросов механизаторлар ортузунга агитация ажылын калбартыр талазы-биле активтиң, интеллигенцияның күжүнге даянмаан. Механизаторларда ажылга озалдап кээр, прогул кылыр, ажылдың шынарын баксырадыр фактылар бар.

Дыка хөй колхозтарда агитколлективтиң ажылы экиживээн. Ылаңгыя Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң партия организациязының секретары эш Лопсан колхоз бүдүрүлгезиниң участоктарында 20 агитаторлар бар деп санап турар. Оларның үгле даңзызы бар боордан аңгыда, а херек кырында агитация ажылын доктаамал чорудуп турар агитатор ында чок. Көскү агитация дендии багай тургустунган. «Шалыпчы» деп хана солуну чыл эгезинден бээр үгле чаңгыс удаа үнген. Июньнуң эгезинде ол колхозка СЭКП райкомунуң инструктору эш Чондан-оол чораан, ынчалза-даа агитколлективтиң ажылында улуг четпестерни узуткаарын ол бичиидаа сонуургаваан. Мындыг четпестерге моон соңгаар эптежир аргажок.

Амгы үе-байдалда бистиң көдээ агитаторларывыстың сорулгазы улуг болгаш харыысалгалыг. Олар болза, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин, бүгү делегейде амгы байдалды, совет күрүненің даштыкы политиказын МТС-тер, совхозтар ажылчыннарынга, бүгү колхозчуларга соксаал чокка тайылбырлаар хүлээлгелиг.

Тарылганы шевергин ажаар дээш, мал чеминиң белеткелин болгаш дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада, чидириг чокка чорудары дээш, техниканы долу ажыглаары дээш, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү дээш, бүгү көдээ ажыл-агый продуктуларынга күрүненің белеткелдер болгаш садып алыышкын планнарын хуусаа бетинде күүседири дээш массалыг социалистиг чарышты көдээге калбартырын, ол бүгү сорулгаларны чедиишкинниг күүседириниң улуг ужур-дузазын массаларга тайылбырлаарынче кичээнгейни мөөңнээрин СЭКП ТК-ның июнь Пленуму бүгү партия организацияларынга хүлээткен. Ол болза, көдээ агитколлективтиң ажылының амгы дайынчы программазы болур. Ол ажылга көдээ агитаторларның ең шилиндек күштерин мөөңнээр херек. Тараа ажаап алыышкынының үезинде масса-политиктиг ажылдар хову турлаларынга, хову болгаш трактор бригадаларынга, тараа белеткелиниң пунктуларынга чорутунар ужурлуг.

Агитатор үгле сөс кырынга хөделир эвес, а херек кырында күш-ажылга үлегерин бодунуң дыңнакчыларынга көргүзер ужурлуг. Үгле ынчаарда бүгү коллективти ажылагый, культура тургузуушкунунуң күрүне планнарын күүседиринге ол чедиишкинниг мобилизастап шыдаар. Колхоз бүдүрүлгезинде агитатор колхозчу бүргүү Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш калбарган социалистиг чарыштың киржикчилери болган турарын чедип алыр хүлээлгелиг.

Социалистиг хүлээлгени алыы—чарыштың үгле эгези болур дээрзин агитатор эки билири чугула. Чарышты агитаторнуң канчаар организастаанын түүнеп көөрүнүң кол болгаш ең чугула көргүзүү болза, ында алдынган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хандырганы болур. Ындыг төлээде, агитатор үгле сурааалчы болур эвес, оон ынай ажылхеректиң чедиишкиннерин кандыг арга-биле чедип алырын шиитпирлеп билир дайынчы организатор болур ужурлуг. Ынчангаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының үлегер-дуржулгазынга даяныр, ол дуржулгаларны боду өөренир, ону бүгү улустуу болдуруп неперетирин, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедирер—ол болза, агитаторнуң амгы хүндүлүг хүлээлгези.

Ажылчы чоннарның чогаадыкчы инициативазын деткииринің болгаш хөгжүдериниң хөй янзы аргалары агитаторда бар. Тус-тус болгаш өөлүк кижилер-биле беседаларны организастаар, бодунуң ажылынга көскү агитацияны—плакаттарны, лозунгуларны, хана солунну болгаш агитхуудустарны, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларын ажыглап, чарыштың мурнакчыларын бүгү чоннуң мурнунга чогуур үезинде илередип көргүзер херек.

Бисте күш-ажыл анаа-ла бир хүлээлге эвес, ол шагда-ла хүндүлелдиң, алдарның болгаш маадырлыг торуктун, чаагай амыдыралдың хөрээ апарган. Ынчангаш массаны коммунизм тургузуушкунунуң шак ындыг амыдыралчы сорулгаларынче сырый мобилизастаары, совет амыдыралдың чедиишкиннерин доктаамал пропагандалаары, ажылда четпестерни дидими-биле илередири, кижилерниң медерелинде феодализмниң болгаш капитализмниң артыышкыннары-биле кам-хайыра чок демисежири, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыр талазы-биле партия организацияларынга дузалажыры—бистиң көдээ агитаторларывыстың алдарлыг хүлээлгези.

Үш үүс чеден дөрт муң пассажирлер

Кызылдың автотранспорт конторазының чолаачылары ажылчы чоннуң харылзаа, аргыжыышкынын экижидер сорулга-биле алган хүлээлгезин ёзугаар 1954 чылдың баштайгы беш айларында 374 муң ажылчы чоннарның харылзажып аргыжарын хандырган. Азы эрткен 1953 чылдың беш айларыныындан 150 муң кижи ажып турар.

Хоорайның автобус чолаачылары эштер Бондарев, Панасюра болгаш Лущаев олар доктааткан ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турар. Шахматов болгаш Башкирцов олар Кызыл—Абакан аразынга беш айлар дургузуида улус дажыглаарының планын 1,5 катап ажыр күүседкеннер.

Алдарлыг байырлал

Буденный аттыг колхозтун 30 чылы

БУДЕННОВСК СУУР. (Одесса области). Будённый аттыг көдээ ажыл-агый артелин мурнакчы дуржулганың школазы деп шыны-биле адап турар. Чурттуң дыка хөй областарының болгаш крайларының тараажыларының үүс-үүс төлээлери бөже чер ажылының бедик культуразын өөренир, тараа болгаш техниктиг культуралардың бедик дүжүттерин өстүрериниң мергежилин ажыглаар, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын өөренир дээш кээп турарлар.

Чурттуң колхозтары Будённый аттыг колхозтуң чижээнден көдээ ажыл-агыйның ниити болгаш бараанныг продукциязын көвүдедириниң кайы хире төттүнмес аргаларын ап турары онза көскү. Кол культуразы кызылтас болуп турар эки хөгжүлделиг хову ажылы-биле кады колхоз мал ажылын, виноград, ногаа, сад болгаш ары ажылдарын чедишкиннинг хөгжүдүп турар.

Сөөлгү үш чылдың дургузунда колхозка бүгү тараа культураларының дүжүдү ортумаа-биле гектар тарылга шөлүнден 21 центнер, тарымал тоорук 19 центнер, силос культуралары 190 центнер, корнеплод 204 центнер четкен.

Бо түннелдер болза, партия организациязынга болгаш көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар черинге 30 чылдарның дургузунда халашпайн ажылдап келген, Украинага колхоз шимчээшкининиң эгелекчилериниң бирээзи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. А. Посмитныйның удуртуп турары колхоз баштаар черинге кижизитирген колхозчуларның кызымак күш-ажылының түннели болур.

Колхозчуларның чедиишкиннериниң бирээзи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. А. Посмитныйның удуртуп турары колхоз баштаар черинге кижизитирген колхозчуларның кызымак күш-ажылының түннели болур.

Колхозтуң малының продуктулуун көдүрери дээш демиселди көдээ ажыл-агый артели чедиишкиниг чорудуп турар. 1952 чылда инектен ортумак саалда макаа 2532 литр, эрткен чылын 3200 литр, а бо чылдың июнь 1-ге чедир 1817 литр четкен. Дүрген темпи-биле хөгжүп турар болгаш улуг орулганы киирип турар хаван ажылынче мында улуг кичээнгей салдынып турар.

Колхозта Социалистиг Күш-ажылдың 2 маадырлары, 80 орден-хавыяалыглар бар. Мында күш-хүнүүң албан нормазын чылдың-на дыка ажыр күүсетпейн баар чаңгыс-даа колхозчу чок.

Бо бүгүнүң дугайын колхозтуң 30 чыл оюнга алдар болдурган байырлыг хуралга оон даргазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Посмитный июнь 27-де дыңнаткан.

Будённыйжыларның байырлыг хуралынга Одесса, Киров, Херсон областарның дыка хөй колхозтарының тараажыларының төлээлери, Украинаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң секретарьлары А. И. Кириченко болгаш Н. В. Подгорный, Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Т. Кальченко болгаш өскелер-даа олурушканнар.

(СЭТА).

Москва чаныныңмурнакчы колхозунда

ЛЕНИНО. (Москва области). Н. С. Хрущев аттыг колхоз—Москва чаныныңмурнакчы колхозтарының бирээзи. Мында Москва хемниң ыйгылаанда үүнүш-дүжүткүр черлерде картофельдиң, капустаның, огурецтиң, помидорнуң, согунаның болгаш өске-даа ногааларның бедик дүжүдүн ап турар.

Июнь 28-те бүгү бригадаларга болгаш фермаларга агитаторлар СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын номчааннар болгаш колхозчуларның, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң болгаш механизаторларның мурнунда салдынып турар соңгаарлатынмас сорулгаларны тайылбырлап таныштырганнар.

—Бистиң партиявыстың ТК-зының Пленумунуң доктаалы көдээ ажыл-агый продуктуларының ажаалгазын болгаш белеткелин чедиишкиниг чорударынга дузалаар. Ногааларның эки дүжүдүн алырынга үндезинни салган бис: механизаторларның дузаламчызы-биле картофельди дөрбелчин-уяланчак арга-биле олурткан, огурецтерни тускай белеткээн черлерге тараан бис. Эрткен чылга бодаарга үш катап хөй кукуруза тарытынган—деп агроном Н. В. Стефанович чугаалаан.

Ам колхозчулар тарылганы кичээнгейлии-биле хайгаарап турарлар. Эш Клишинниң трактор бригадазы картофельди, эртте олурткан капустаны, столовая корнеплодтарын болгаш өске-даа культураларны ийи катап культивизастаан. Бүгү агро-хемчеглерни шын сагаанының ачызында үүнүш эки.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын колхозчулар болгаш механизаторлар изии-биле түүлзүнүп турар болгаш найыслалдың ажылчы чоннарынга улам-на хөй ногааларны өстүрүп бээрин хүлээнип турарлар.

(СЭТА).

Чурттуң көдээ ажыл-агый өредилге черлериниң бүгү доозуп үнгеннеринге

Көдээ ажыл-агыйның Москвада дээди өредилге черлерин доозуп үнгеннериң хуралының киржикчилериннен чагаа

Эргим эштер!

Бистер ажылдаары-биле көдээже улустуң чаагай чоруунуң улам ыңай көдүрлүүшкүнү дээш совет кижилериниң демиселиниң мурнуку шугумунче чоруп тур бис.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чоокта чаа болуп эрткен Пленуму болза, СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин күүседири дээш демиселдиң баштайгы түннелдерин үндүрүп, көдээ ажыл-агыйның ажылышчилериниң эң-не чугула болгаш соңгаарладып болбас сорулгаларын тодаргайлаан. Бистиң изии-биле киржир хүлээлгелиг болуп турарывыс улуг ажыл-херектериниң тодаргай, дайынчы программазы бистиң мурнувуста туруп турар.

Он-он муң агрономнар, инженерлер, зоотехниктер партияның кыйгырыы-биле көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг участоктарында күжениишкиниг демиселди чорудуп турарлар. Бистер—тускай эртемниглериниң ол хөй санныг армиязының чаа отряды, чаа четчележилгези бис. Биске хөй үүлдер бердинген, партия болгаш чон бистен хөй үүлдерни манап турар, ынчаарга бистиң мурнувуска кайы хире улуг харыысалга салдынарын билип тур бис.

Бистер даарта институттуң өредилге ажыл-херектеринче эвес, а колхозтарның болгаш совхозтарның ужу-кыдыы көзүлбес делгем ховуларынче чоруур бис; бистиң чаа хүнүвүс таныш лабораторияга эвес, а машина-трактор станцияларының мастерскаяларынга, хову турлаларынга, мал ажылының фермаларынга, колхозтарның садтарынга болгаш огородтарынга эгелээр. Совет күрүненің биске берген билиглерин бистер шуут-ла бүдүрүлгеге, аңаа барып ажыглаар бис—ол бистиң хан-дамырывыс-биле холбашкан үлүүвүс, чоннуң мурнунга бистиң ыдыктыг хүлээлгевис.

Бистиң ажылывыска бергелер эвээш эвес таварышкылаар, ынчалза-даа олар бисти коргутпас. Кандыг-даа бергелерни бистер кызымак болгаш быжыг туруштуг ажып эртер бис. Бедик дүжүт дээш, мал ажылының продуктуларының элбекшили дээш, колхозтарны, МТС-терни болгаш совхозтарны улам ыңай быжыглаары дээш көдээ ажыл-агыйның бүгү-ле ажыл-ишчилери-биле кады демисежир бис.

Бо хүн бистиң тураскаалдыг бо студентичи ужуражыышкынывыска чыглып келгенивис Кремльдиң бедиктеринден бистиң келир үевисти бүзүрелдиг көрүп тур бис. Мырыңай чоокта чаа-ла найыслалдың бо орду залдарынга ленинчи комсомоллуң чорутканнарын кур болгаш курукган черлерни шиңгээдип алырының ырак оруунче үдеп чоруткан. Олларның баштайгы чедиишкиннериниң дугайында медээ бүгү-ле совет кижилерни өөртүп турар!

Көдээ ажыл-агыйның Москвада дээди өредилге черлериниң ийи муң доозуп үнгеннериниң мурнундан бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агый дээди өредилге черлериниң доозуп үнген студентилерин кыйгырып тур бис.

Эштер агрономнар, колхозтарже, МТС-терже болгаш совхозтарже! Бо чылдың бедик дүжүдү дээш, көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин улгаттырары дээш демиселче шаг-үе эртирбейн кириңер!

Эштер инженерлер, МТС-териң болгаш совхозтарның мастерскаяларынче болгаш трактор бригадаларынче! Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн бүгү хемчеглер-биле бедидер дээш, ниитиниң малының баш санын өстүрер дээш күжүвүс харамнанмайын демисежип, тракторларны, комбайннарны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын бүрүкү-биле ажыглаарын чедип алыылыңар!

Эштер зоотехниктер болгаш мал эмчилери, колхозтарның болгаш совхозтарның мал фермаларынче! Малды чем-биле бүрүн хандырары дээш, оон баш санын камгалап алыры дээш, мал ажылының продуктулуун бедидери дээш, чуртка хөй эштти, сүттү, саржагны, дүктү болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бээр дээш чүткүлдүг демисежилиңер!

Эртемниң болгаш практиканың харылзаазын быжыглап, мурнакчы ажыл-агыйларның, колхозчуларының дуржулгазын өөренип, база ону делгеми-биле ажыглап, бүгү-ле чаа болгаш таарымчалыг болуп, ону бербишаан, четпестер биле демисежилиңер!

Бистиң ынак Москвавыс-биле шуут чарылбайн тур бис. Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниң дипломун маңаа алган бис, бистиң кайывыска-даа база бир эргим үүл—Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчизиниң дипломун төлептии-биле алыр дээш маңаа база катап келирин күзеп тур бис.

Идепкейлиг ажыл-чорудулганың ындыг делгемнерин бистиң мурнувуска айыткан, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниң адын бистиң чуртувуска ол хире бедик көдүрген партияга болгаш чазакка чүректиң ханызындан четирдивис! Партияның, чазактың, чоннуң идегелин алдарлыы-биле шынзыктырарын айыткап тур бис.

Бистиң ынак Совет Төрээн чуртувус делгерезин!

Коммунизмни тургузары дээш демиселге совет улустуң улуг сорук киирикчи болгаш удуртукчу күжү—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Областың сиген кезер шөлдеринде

Сиген кезилдезинче кирген

КАРА-ТАЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районда «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери мал чеми белеткээриниң ажылынче июль 3-те организастыг кирген. Сиген белеткээр бригадада 1 трактору болгаш 6 сиген кезер аргалыг машиналар база 5 хол кадыырларып быжыглаан. Ак-Тал унунда сиген кезикчилери хүннүң баштайгы чартыында 3 гектарны кескен. Партия, комсомол организацияларының агитаторлары сиген кезилдезин дүжүт ажаап алырының бетинде бедик шынарлыг доозар дээш социалистиг чарышты калбартып, лекция, беседа болгаш солуннарының, агитхуудустарның баштайгы номерлерин үндүргүлээн.

Комсомолчулар сиген кезилдезинде

Кызыл районнуң комсомол организациялары 1954 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемнерин белеткээринге комсомол организацияларының киржилгезиниң дугайында ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын амыдырал кырында боттандырып эгелей берген. Районнуң колхозтарында комсомол организациялары сиген кезилдезинге аныяктарның бригадаларын организастап, мал чеми белеткээриниң ажылынче улуг кичээнгейни салып турар.

«Баян-Хем» колхозта комсомолчу эш Аныңайга удуртурган аныяктар бригадазы колхозтуң 150 гектар сиген шөлүнүң кезип алыышкынын күскү дүжүт ажаап алырының бетинде бедик шынарлыг доозарын хүлээнген. «Тиилелге» колхозта (секретары эш О. Херел), «Черби» колхозта (секретары эш А. Деспий-оол) комсомол организациялары аныяктар бригаларын база тургускулаан. Бригадаларның болгаш оон тус-тус кежигүннериниң аразында социалистиг чарышты калбарткан. Мал чеми белеткээриниң талазы-биле тиилекчилерге тыпсыр шилчиир кызыл тукту болгаш 100 рубль хемчээлдиг шаңналдарны колхозтарның баштаар черлери база тургускан.

Колхозтарда партия, комсомол организациялары тус-тус бригадаларга агитаторларны быжыглаан, лекция, беседа чорударынга тематикалар чогаатынган, хана солуннарның, агитхуудустарның редколлегиялары тургустунган, ажылдап турар. ВЛКСМ райкому сиген кезилдезинде комсомолчу агитаторларның болгаш лекторларның ажылын хүн-бүрү удуртур эштерни томуйлаан.

Ажылдың баштайгы неделязында

БҮРЕН-ХЕМ. (Телефон-биле). «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агый артелинде мал чеми белеткээр ажыл Каа-Хем районнуң колхозтарында дээре чоруп турар. Колхозта парторганизация секретары эш Шогжалдың июль 3-те дыңнатканы болза, белеткээр, 250 тонна силос салыр планныг. Бо талазы-биле белеткелин чогуур өйүнде хынамчалыг доосхаш, кезилдени июнь 26-да организастыг эгелей берген.

Ажылдың баштайгы неделязында колхозтуң 4 аът машиналарлыг бригадазы Кара-Хаядан 40 гектарның, а Сарыг-Сеп МТС-тиң ында ажылдап турар 2 машиналар кошкан трактору Кара-Сугдан 70 гектарның сигенин кескен. Бөлүлге ажылында 60 колхозчулар бар, олар эш Амыяңның удуртулгазы-биле 180 ажыг центнерни үш кезек черде сарааттаан. Бригаданың звеноларын коммунистер удуртуп турар, оларның аразында социалистиг чарыш калбарган.

Колхоз бо чылын 50 гектар сиген шөлүн сугтарбышаан, 16 гектар чаа шөлдү немей шиңгээдип алган. Силосту сүт-бараан фермазының чанында ханакарактай белеткетинген улуг оңгарга өрээл бүрүзүнге 40 азы 50 тонна кылдыр салырын планнап турар. Ынчаар белеткетинген силос кыжын ажыглаарынга чоок болгаш таарымчалыг болур. Силоска тарытынган 11 гектар тооруктуң үнүжү база эки болуп турар.

Колхозтуң шөлдеринде

КОЧЕТОВ. (Телефон-биле). Таңды районда Сталин аттыг колхоз сиген кезилдезинче 12 аът машиналарлыг кирген, баштайгы ийи хүннерде 25 гектарның сигенин кескен. Июль 2-де колхозтуң Баък-Ыяшта шөлдериниң сигенин Бай-Хаак МТС-тиң 2 машиналар кошкан трактору база кестирип кирипкен.

Шанганда эш Ойдупааның бригадазында 53 кижи, а Кулузунда эш Тыртык-оолдуң бригадазында 56 кижи ажылдап турар, олар бөлүп сарааттаарын июль 3-те база эгелей берген. Ол колхоз бо чылын 2500 тонна сиген, 220 тонна силос белеткээр планныг, ону дүжүт алыышкыны эгелээр бетинде күүседип алырынга бригаданың кежигүннери чүткүлдүг ажылдап турар.

Шөлдерде ишчилерге таарымчалыг байдалдар тургустунган, бригаларда ниитиниң чемненилгезин организастаан.

Партийжи амыдырал

Малчыннар ортузунга агитас-массалыг ажыл

Малдың баш санын өстүрери болгаш ооң продуктулуун бедидери көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң эң чугула айтырыгларының бирээзи.

Сөөлгү үеде ол сорулганы амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынче колхозчу малчыннарны мобилизастаар талазы-биле СЭКП-ниң Эрзин райкому болгаш колхозтарның партия организациялары элээн ажылдарны чоруткан. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда колхозчу малчыннар ортузунга агитас-массалыг ажылдар мурнунда чылдарда турганындан көскүзү-биле экижээн.

Амгы үеде колхозтарның мал ажылының фермаларында 38 агитаторлар ажылдап турар. Агитаторларга политиктиг билиг талазы-биле эки белеткелдиг активчилерни шилип тургускан. Оларның тайылбыр ажылы тус-тус малчыннарга чедип турар апарган. Агитация ажылының идейлиг деңнели бедээн болгаш социалистиг чарышка агитаторларның организакчы ролю күштелген.

Агитколлективтерниң ажылын «Сталинчы орук», «Кызыл сылдыс» колхозтарның партия организациялары эки удуртуп турарлар. Олар агитация ажылын чорударының хевирлеринге болгаш методтарынга агитаторларны үргүлчү өөредип, оларның ажылын хүн-бүрү контрольдап келгеннер. Ындыг дузаламчы агитаторларның мергежилин өстүрүп турар.

«Сталинчы орук» колхозта агитатор эш Каң-Хөө малчыннарның бедик хүндүлелин чедип алган. Ол бодунуң дыңнакчыларынга үргүлчү барып турар. Беседаларга болгаш номчулгаларга ол баш бурунгаар эки белеткенип, „ шынчы тайылбыр ажылы-биле малчыннарның сонуургалын хандырып келген. Эш Каң-Хөө политиктиг тайылбыр ажылын колхозтуң ажыл-агыйжы сорулгалары-биле эки холбаштырып турар. Ындыг эки ажылдыг агитаторлар районнуң кайы-даа колхозтарында хөй.

Агитколлективтерниң ажылынга практиктиг дуза көргүзер, колхоз бүдүрүлгезиниң ажыл-ишчилеринге илеткелдер, лекциялар кылып бөөр эштерни СЭКП райкому район төвүнден база үргүлчү чорудып турар апарган.

Малчыннар ортузунда агитас-массалыг ажылдарның идейлиг деңнелиниң бедээнинин, ооң боттуг түңнелдериниң дугайын малчыннарның чедиишкиннери херечилеп турар. Колхозчу малчыннар боттарының төрээн колхозтарының мурнунга хүлээлгезин эки билип турарлар.

«Кызыл сылдыс» колхозтуң инек саанчызы Сагаачы эрткен чылын сүт саап алырының планын 115 хуу күүсеткен турган,—а бо чылын доктаатынган планны ыяавыла ажыр күүседип, ажылдың эрткен чылгызындан бедик түңнелин көргүзер мен—деп социалистиг хүлээлгени ол алган.

Д. ЧАМЗЫРАЙ,

СЭКП Эрзин райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи.

Политиктиг өөредилгеже сонуургал салза чогуур

Партия, комсомол чырыдыышкынының четкизинде өөредилге чылы дооступ, бүгү черлерге түңнел кичээлдер эрткилээн. Чамдык кижилер политиктиг өөредилгеге сонуургал чок чоруун көргүскен фактылар хөйү-биле илерээн.

Маңаа бир чижек кылдыр Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозта партия төөгүзүн өөренир кол хевирниң бөлгүмүнүң дыңнакчызы Р. Калдар-оолдуң дугайын чугаалап болур. Ол болза, Кызылдың фельдшер-акушер школазын доскаш, Суг-Аксының эмнелге черинге ажылдап турган. Өөредилге чылының эгезинде районнуң сан килдизинде партия төөгүзүн өөренир бөлгүмнүң дыңнакчыларының даңзызынга ооң ады кирген. Ол аңаа өөрениринден шуут ойталаан. Кичээлдер болур хүннерде аңаа олуржуп шыдавазының янзы-бүрү чылдагааннарын ол тып алыр турган.

Ооң соонда ол Калинин аттыг колхозта барып ажылдай берген. Колхозтуң партия организациязының секретары эш Монгул-оол партия төөгүзүн өөренир кол хевирниң бөлгүмүнге ооң өөренип болурун сүмелээн. Аңаа өөренирин эш Калдар-оол чөпсүүп хүлээнген.

Беш айларның дургузында болуп келгилээн хөй кичээлдерниң үгле чаңгызынга ол олурушкан. Сөөлгү үеде өөредилге дугайында негелдени ол шуут хүлээвес апарган.—Өөренир чай чок, билиним четчир—деп, ол чугаалап турар.

Үгле тускай эртемге хагдынгаш, марксисчи—ленинчи эртемни эки өөренириндан ойталап чоруур шак ындыг комсомолчуга комсомол организациязының аңаа-ла эптежип турары канчап-даа таарышпас.

Билигни болгаш культураны эш Калдар-оолдуң сонуургавайн чоруурунуң түңнели болза, ооң аморальдыг үүлгедиишкиннеринден көстүп турар. Үүл дээрге, ол ам ийи уруг-биле ашак-кадай болчурун шиитпирлээн. Ооң Суг-Аксында кадайы Долгай-Уруг чоокта чаа божаан. Ам ол кадайын болгаш бичии уруун каггаш, Калинин аттыг колхозта Вера деп уругну янзы-бүрү арга-биле көгүдүп, ооң-биле кады бир өгбүле болуп чурттаарын шиитпирлеп алган. Социалистиг ниити чурттаганың чурумун үреп чоруурунуң ооң билиглииниң болгаш культурлуунуң кандыг көргүзүү болур үүвел ынчаш?

Д. КОНСТАНТИН.

Москва хоорай

Кремль Москва хемниң талазында.

Чуруу Д. Черновтуу.

СЭТА-ның пресслишези.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге экскурсияларның келириниң чуруму

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезин көрүп келгеннерниң хандырылгазын канчаар организастаан турарыл? СЭТА-ның корреспондентизинге делгелгениң экскурсия килдизиниң начальниги эш Быкованың дыңнатканы болза:

—Делгелге хүн бүрүде 100 муң хире кижини киирип эрттирип болур. Бо чылын колхозтарның, совхозтарның, МТС-терниң, эртем-шинчилел албан черлериниң болгаш аныяк натуралистерниң төлээлери 300 муң кижини чалаар деп турар. Делгелгеге хүн бүрүде 15 муң ажыг организастыг экскурсантыларның келирин бодап турар. Үнүш, мал ажылының ажылдакчыларын, механизаторларны болгаш өске-даа янзы ажылдыгларны бөлүк-бөлүү-биле экскурсияга баар кылдыр чер-черге чыып белеткээр.

Экскурсантыларны делгелгеже республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, край болгаш область күүсскомнары командировкалап чорудар. Бөлүк бүрүзүнге 25—40 кижи чоруур. Чалатырган кижилерге «Экскурсия путевказын» тыпсыр. Делгелгеге чорааның чарыгдалдарын экскурсантыны чоруткан организация төлээр. Колхозчуларга делгелгеге чорааң үезинде чыл иштинде ортумаа-биле ажылдап алганын барымдаалап күш-хүннерин санап бөөр.

Москвага баарының болгаш дедир чоруурунуң үезинде оларны тускай вагоннар, самолёттар болгаш суг транспорту-биле хандырар. Аалчыларны Москвага уткуп алырда делгелгениң төлээлекчилериниң дүнхүн дургузунда дежурныйлаашкыны вокзалдарга, аэродромнарга болгаш суг өртээлдеринге тургустунар. Найыслалда экскурсантыларга ниити чуртталга черлерин болгаш транспортту тыпсып бөөр. Чаладып келген бөлүк бүрүзүн тускай тайылбырлакчы кижи баштап чоруур. Национал республикалардан келген аалчыларга оларның күзелин ёзугаар очулдурукчу кижини тускайлап бөөр.

Бөлүк бүрүзүнүң делгелгени көрүп эртериниң сонуургатырган адырларының талазы-биле эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы өөренип көөрүнге таарыштырып турар. Беш дугаар хүнүнүң дургузунда экскурсантылар делгелгеде боттарының эң-не сонуургаан үүлдерин өөренип болур болгаш найыслалды кезип таныжып көөр.

Делгелгеге лекциялар, консультациялар, эртемниг-тайылбыр кино-чуруктар көрүлдези база организастатынган турар, көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле болгаш эртемденнер-биле ужуражыышкыннарны чоруткан турар. Экскурсантыларның чамдык бөлүктери Москва чаныныңң эң эки ажыл-агыйларынга барып болур.

Делгелгеге чалатырып келгеннерден аңгыда Москвага өске черлерден келген кижилер болгаш москвачылар хөйү-биле келир. Оларга тускай тайылбырлакчыларны томуйлап тургускан турар, ол тайылбырлакчылар делгелгени тускай маршрут-биле оларга таныштырар. Аңаа найыслалдың дыка хөй школачылары келир болгаш хүнде 50—70 бөлүк болуп алгаш делгелгени көөр.

Делгелгени көрүп келген кижилерни хандырары-биле 1900 хире тайылбырлакчыларны белеткээн. Оларның аразында ССРЭ-ниң улустарының дылдарын билир 200 ажыг очулдурукчулар бар.

(СЭТА).

„Туапсе“ деп танкерни тудуп алганы-биле холбаштыр АКШ-тың чазаанга СОВЕТ ЧАЗАКТЫН НОТАЗЫ

Тайвань ортулуктуң элээн мурнуу талазынга АКШ-тың шериг-далай күштериниң хыналдазында турар сугларга «Туапсе» деп совет танкерни миноносец хевирлиг шериг суднозу тудуп алганы-биле холбаштыр АКШ-тың чазаанга июнь 24-те Совет чазак нота чорутканын парлалга дыңнаткан болгай.

Июнь 26-да АКШ-тың Москвада элчин чери ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунга бо айтырыг талазы-биле харыы нотаны чоруткан, совет суднону дүрүм чок тудуп алганынга АКШ-тың шериг-далай күштериниң киржилгезин АКШ-тың чазаа ол нотазында шуут хүлээвейн турар.

Ооң-биле холбаштыр июль 2-де ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу АКШ-тың элчин черинче дараазындагы нотаны чоруткан:

«Тайвань ортулуктуң элээн мурнуу талазынга «Туапсе» деп совет танкерни шериг суднозу тудуп алганынга хамаарыштыр Американың Каттышкан Штаттарының чазааның 1954 чылдың июнь 26-дагы нотазы-биле холбаштыр Совет чазактың июнь 24-деги нотазынга АКШ-тың чазааның харыызын чогумчалыг тур деп хүлээп шыдавазын медеглээри эргежок чугула деп Совет чазак санап тур.

Тайвань ортулуктуң элээн мурнуу талазынга ажык далайга июнь 23-те миноносец хевирлиг шериг суднозу «Туапсе»деп танкерни тудуп алганын дыңнаткан болгай. АКШ-тың чазаа июнь 26-дагы нотазынга шериг суднозу «Туапсе» деп танкерни тудуп алганының фактызын-даа, тудуп алыышкын болдунган ажык далайның району АКШ-тың шериг-далай флодунуң хыналдазында турар дээрзин-даа маргышпайн турар. Ол дүрүм чок үүлгедиишкинге АКШ-тың шериг-далай күштериниң киржилгезин АКШ-тың чазаа бодунуң нотазында шуут-ла хүлээвейн турар.

Ынчалза-даа Каттышкан Штаттарның флодунуң хыналдазында болгаш шериг самолеттарының таңныылдап турары сугларга совет танкерни тудуп алыр чорукту олар кандыг-даа туктуг чораан болза үгле АКШ-тың шериг-далай күштери боттандырып болур деп үве бүгүдеге илдеп.

Тайылбырлатынган үүлду барымдаалааш «Туапсе» деп совет танкерни тудуп алганының, а ол ышкаш ооң экипажының айыл чок чоруун, танкерниң болгаш чүктүң камгалалдыг болур чоруун хандырарының бүгү харыысалгазы Американың Каттышкан Штаттарының чазаанга онаажып турар.

Совет чазак бодунуң июнь 24-теги нотазын бадыткавышаан «Туапсе» деп совет танкерни тудуп үргүлчүлеп турары-биле холбаштыр АКШ-тың чазаанга удурланыышкынны медеглеп болгаш айытынган танкерни, ооң командазын болгаш чүгүн хостаарының соңгаарладып болбас хемчеглерин алырын негеп тур. Ажык далайга хостуг эжиндириишкинни каржызы-биле үреп турар ындыг янзылыг дүрүм чок үүлгедиишкиннерни моон соңгаар болдурбазынче АКШ-тың чазаа чогуур хемчеглерни алырын Совет чазак манап тур.

Ооң-биле кады «Туапсе» деп танкерни тудуп алганы-биле холбаштыр Совет Эвилелинге таварышкан каража-когаралдарны эгидерин АКШ-тың чазаандан негээр эргени Совет чазак бодунда артырып турар.

Колхозчулар бедик дүжүт дээш демиселде

АК-ЭРИК. (Телефон-биле). Элбекшилдиг дүжүт өстүрүп алырынга часкы тарылга ажылдың үгле эгези болур, а ону чедип алырын чайгы ажаалда болгаш күскү дүжүт алыышкыны шиитпирлээр. Тес-Хем районда Сталин аттыг колхозтың (даргазы эш Чорбаа) тараажылары бо талазы-биле үүткүлдүг ажылдап турар.

Колхоз эрткен чылын чөгенчиг дүжүт алганын бо чылын болдурбас дээш элээн боттуг хемчеглерни чоруткан. Часкы хову ажылын агротехниктиг негелделер ёзугаар кыска үеде доскан, 480 гектарда чаштынган тараа культураларының үнүжү 20 сантиметр ажып турар. Суггарылданың баштайгы эзлчээ дооступ, ам ийиги суггарылгаже шилчээн. Ында 23 кижи ажылдап турар.

Тараның чайгы ажаалдазын хынамдаалаш чоруттуушаан, дүжүт алыышкынынга белеткелди хову ажылының бригадири эш Дагба эки удуртуп турар. Бо чылын кызылтастың гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 18 центнер, арбайның—15 центнер, суланың—14 центнер дүжүдүн чедип алырын тараажылар хүлээнген. Колхозчу ишчилер ону чедип алыр дээн, бодунуң сөзүнге ээ болуп шыдаар.

Колхозтарга шефтээшкин

Бай-Тайга районнуң Тээли суур Советинден организастаан бызаңчылар болгаш ажылчын, албан-хаакчылар Молотов аттыг колхозтуң школазын шефке алгаш, школаның кырын довурактааш, крышказының стрефилин тургузуп, база довурак кажаазын тудуп бергеннер.

Райкуускомнуң коллективи Сталин аттыг колхоз школазын шефке алгаш, довурак кажаазын кылгаш, ооң довурактаашкынын бүрүн доозуп бергеннер.

Д. ШАКТАР.

ЭКОНОМИКТИГ ТЕМАЛАРГА

Иштики курлавырларны илередир дээш социалистиг чарыш

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртулгазы-биле эрткен 1953 чылда бешки беш чылдың планының онаалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир херекке улуг чедиишкиннерни чедип алган.

«1953 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң курунеплааның күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында айтып турарын ёзугаар алырганиити продукцияны бүдүрүп үндүрер талазы-биле чыл планын үлетпүр ниитизи-биле 101 хуу күүсеткен. Бүгү үлетпүрнүң ниити продукциязын 1952 чыл-биле дөмейлээрге 1953 чылда 12 хуу, а 1950 чыл-биле дөмейлээрге 45 хуу өскен. Үлетпүр продукциязының өзүлдезиниң талазы-биле беш чылдың планында баш бурунгаар көрдүнген онаалга чедиишкиниг күүсетинип турар.

1954 чылда Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чурттуң экономиказының улам ыңайгы күчүлүг көдүрлүүшкүнүн, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерин, улустуң чаагай байдалының шынгыы өзүлдезин хандырар төлээде, улустуң хереглел үүлдерин бүдүрүп үндүрерин күштүү-биле көвүдедирин хандырарынче ажылчы чоннарның идепкейин угландырып турар.

Совет кижилер оларның материалдыг чаагай байдалын бедидер дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга харыы кылдыр бүдүрүлгениң улам ыңайгы өзүлдезиниң чаа-чаа үнер дөстерин дилеп тып, социалистиг тургузуушкуннуң участок бүрүзүнге планнарны долдур болгаш ажыр күүседир дээш идепкейлиг демисежип турар.

Бүдүрүлгениң улам ыңайгы өзүлдезиниң эң чугула курлавыры болза, дерилгени болгаш бар турар бүдүрүлге шөлдерин дээре ажыглап тургаш, продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедир дээш эрткен чылдың төнчүзүнде тыптып келген патриоттуг шимчээшкин болур.

Чаа патриоттуг шимчээшкиниң ужур-дузазы дыка улуг. Бистиң чуртувуста социалистиг бүдүрүлгениң өзүлдези мындыг ийи аргалар-биле чедип алдынып турары билдингир: бирээде, чаа фабрикаларны болгаш заводтарны тудуп, ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаартып, оларны эң сайзырангай чепсеглеп бүдүрүлгеге чаа ажылчыннарны киирип тургаш, бүдүрүлгениң өзүлдезиниң бо аргазы бисте калбаа-биле ажыглатынып турар. Үгле 1953 чылда безин улустуң хереглел бараанныарын бүдүрер талазы-биле 300 чаа бүдүрүлгелер ажыглалда кирген.

Бүдүрүлгениң өзүлдезиниң ийиги аргазы болза, үлетпүрнүң кол хөренгилерин, ажылдап турар дерилгени болгаш шөлдерни элээн чөп ажыглаары болур. Бо арга болза, үе шактың чаңгызынга продукцияны бүдүрүп үндүрерин өстүрериниге болгаш ооң бот-үнезин чиигедиринге эвес, харын чаа бүдүрүлгелерниң тудуу-биле болгаш ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаартыры-биле холбашкан улуг капитал чарыгдалдарны боттандырарының эргежок чугулазындан бисти хостап турар.

Социалистиг үлетпүрнүң кол хөренгилериниң составынга: оран-бажың болгаш тудуушкун, күштүг дерилге, дамчыдылга тургузулгазы, ажылчын машиналар болгаш дерилге, дериг-хереклелдер болгаш янзы-бүрү таарыштырылгалар, ажыл-агый хереклелери болгаш транспорт кидерин билдингир. Ажылчын машиналарны болгаш дерилгени, күштүг дерилгени, хереклелдерни болгаш янзы-бүрү таарыштырылгаларны ажыглаарын экижидер чорук аъшчемниң, а ол ышкаш массалыг хереглелдиң үлетпүр бараанныарының бүдүрүлгезиниң чепсек-хереклелдерин бүдүрүп үндүрериниң шуут өзүлдезинге чедирер.

Кылыгларны бүдүрүп үндүрерин көвүдедирин, оларның бот-үнезин чиигедирин, оран-бажыңнарны, чепсеглээшкиннерни, транспортту болгаш кол чепсек-хереклелдериниң өске-даа кезектерин ажыглаарын экижидериниң күсели-биле база чедип ап болур. Чижээлээрге, ажылдап турар заводтар шөлдериге хөй санныг дерилгениң тургузулгазы, транспорттуң чепсек-хереклелдериниң чүк сөөртүлгезин дээре ажыглаары, оларның эргилериниң өй-шагын кызырары продукцияны бүдүрүп үндүрерин өстүрериниге, ооң бот-үнезин чиигедиринге база чедирип турар.

Кол чепсек-хереклелдерни эки ажыглаары дерилгениң ажылдаарының өй-шагын көвүдедириниң, ооң өй-шактың чаңгызынга ажыглаарын экижидериниң күсели-биле чедип алдынар. Ону капитал септелгеге дерилгениң ажыл чок куруг турарын кызырарының, ооң ажылының эзлчеглиин көвүдедириниң (бир эзлчеглиг ажылдан ийи эзлчеглиг ажылче шилчиир), эзлчегниң иштинге ажыл шагын дээре ажыглаарының аргазы-биле чедип алыр.

Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелерде дерилгениң долу болгаш чөп ажыглалы ам-даа чедип алдынмаан. Чижээ, Москваның чамдык машина тудуунуң заводтарында дерилгени ортумаа-биле 35—40 хуу, тодаргайлаарга бир хонукта бүдүн чартык эзлчегде хире бүдүрүкчүлүг ажылдап турар.

Продукцияны бүдүрүп үндүрерин калбартырының оон өске улуг курлавыры болза, өй-шактың чаңгызынга дерилгениң чаңгыстарының бүрүзүн дээре ажыглаары болур. Ону технологтуг чорудулганы сайзырангайжыдып, ажылдың дүрген методтарын нептередип, шуудулгаже шилчип, дерилгениң ажыглалының коэфициентизин бедидип болгаш өске-даа хемчеглерни чорудуп тургаш чедип алыр. Мында эң чугула роль технологтуг чорудулганы сайзырангайжыдарынга, чаартыкчыларның дуржулгазын нептередиринге хамааржыр. Чаңгыс ол-ла байдалдарга туруп алгаш ажылдап, бир аай продукцияны янзы-бүрү саннар-биле ап турар үлетпүр бүдүрүлгелер бисте ам-даа хөй. Чижээлээрге, Ленинградта Ногин аттыг фабрикада бир пөс аргыыр станокка эзлчегде 30 метр пөстү кылып турар, а Дзержинский аттыг фабрикада шак ындыг станоктан ол-ла пөстү 24,4 метрни ап турар. Бир эвес бо ийи фабрикаларга уктар автоматтарының бүдүрүкчүлүүн мурнакчы бригадаларның чедип алган деңнелинге чедирер болза, пландан дашкаар үүчүс муң эш эр, херээжен ук кылыгларын чурт алган турар ийик.

1953 чылда үлетпүр бүдүрүлгелер ниитизи-биле технологтуг чорудулганы сайзырангайжыдар болгаш дерилгениң ажыглалын экижидер херекке улуг чедиишкиннерни чедип алган. 1953 чылда үгле кара металлургия безин домна суугуларның ажыктыг хемчээлин ажыглаары 1952 чылга удур 2 хуу экижээн, а мартен суугуларның чаңгыс дөрбелчин метр шөлүнден каңны уштуру 5 хуу улгаткан деп Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында айтып турар.

Дерилгениң ажыглалын экижидер талазы-биле улуг курлавырлар чиик үлетпүрнүң бүдүрүлгелеринде бар болуп турар.

Чижээлээрге, Москваның Калинин аттыг дүк ээрер фабриказында Серафина Катаваның бригадазы дерилгениң дүргедээшкинин көвүдетканының болгаш тергиин эки таарыштырганының күсели-биле ооң бүдүрүкчүлүүн планда айтканы-биле деңнээрге 4 хуу бедидерин чедип алган. Бир эвес бүгү фабриканың коллективи дерилгениң бүдүрүкчүлүүн 4 хуу көвүдеткен болза, фабриканың кылып үндүрүп турар аргыларындан планга немеп элээн каш үүс-үүс муң метр дүк пөстерни ажылдап үндүрер арганы берген турар ийик.

Пенза хоорайда «Коллективтиг чогаадыкчы» деп шепкен фабриказының пөс-таавычылары шекпенни болгаш драпты 1953 чылга бодаарга 1954 чылда 300 муң метр хөйнү бүдүрүп үндүрерин хүлээнгеннер. Ол дерилгениң дүргедедиишкинин бедидериниң күсели-биле чедип алдынган турар. Мында аргыглыг станоктарда согугларның санын норма ёзугаар мурнунда 63 болурунуң орнунга 70 чедирип турар.

Ажылдап турар дерилгеге ону элээн интенсивтиг ажыглаарының аргазы-биле продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедири кара металлдарны бүдүрерин өстүрериниң улуг курлавыры болур. Бо талазы-биле улуг чедиишкиннерни Москваның «Кадыр болгаш маска» заводунуң № 4 суугузунуң кан эзилдирикчилери, Сталинчы шаңналдың лауреаттары эштер Субботин, Чесников, Михайлов олар чедип алган. Суугуга хромовомагнезиттиг свод-биле ажылдавышаан, олар кампанияны 700 эзилдирилгеге чедирген болгаш 1953 чылда мартенниң ажылдаар хуусаазын узатканының күсели-биле пландан дашкаар 1100 тонна металлды бергеннер.

Продукцияны бүдүрүп үндүрерин өстүрериниң база бир чугула курлавыры болза, ажылдың шуудулга методтарын нептередири болур. Москваның электри лампа заводунга бо чылын чаа шуудулга шугумун тургузарын төлевилеп турар. Бо хемчег болза, үүс-үүс ажылчыннарны хостаар, а бүдүрүлге шөлүнүң дөрбелчин метр бүрүзүнден продукцияны алырын ийи чартык катап көвүдедир арганы бээр.

«МТ» хевирлиг кран моторларын бүдүрүп үндүрүп турар Москваның «Динамо» заводунуң үшкү машина цехинде дерилгениң катап планнаашкыны болгаш чаа таарыштыр тургузулгазы, а ол ышкаш кезектерни ажылдап кылырының болгаш машиналарны эптээриниң шуудулга методтарын организастааны эрткен чылда электри шимчедикчилерин бүдүрүп үндүрерин улуу-биле көвүдедир арганы берген.

Эрткен чылда Ленинградтың станок — автоматтар заводунуң коллективи дерилгени ажылгалга немей киирбейн база бүдүрүлге шөлдерин калбартпайн тургаш, продукцияны бүдүрүп үндүрерин бүдүн чартык катап көвүдедирин чедип алган. Ол бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыткаының күсе-

Тыванын чогаалчыларынын отчёт-соңгулдалыг хуралы

Совет чогаалчыларнын ийги съездизи бо чылдын ноябрьда болуру-биле холбаштыр Тыва областын чогаалчыларынын отчёт-соңгулдалыг хуралы болуп эрткен. ССРЭ-ниң Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырынын ажылынын дугайында отчёт илеткелди ук салбырнын харыысалгалыг секретары эш **Саган-оол** кылган.

Эш Саган-оол бодунуң илеткелинге тыва чечен чогаалдын канчаар тыптып тургустунуп келгенин демдеглевишаан, ооң бо үедеги байдалын тодаргайлап чугаалаан. Тываның литературазы совет чогаалчыларнын бирги съездизиниң соонда тургустунган эң аныяк литература болур. Тыва литература бодунуң туруп келгениниң чээрби шаа чылдарынын дургузунда биче эвес чедиишкиннерлиг болганын илеткелчи тодаргайлап айыткан.

Тыва чогаалчылар сөөлгү үеде амыдыралды даштындан эренгейлеп чуруп көргүзер чоруктан адырлып, ооң иштинче ханызы-биле кирериниче шилчип, Совет Тываның ажылчы чоннарынын амыдыралы-биле болгаш социалистиг чаартылга дээш демисели-биле холбашкан темаларлыг чогаалдарны бижип, боттарынын чогаалдарынын идейлиг болгаш уран-чечен деңнелин бедидип турар апарган.

Сөөлгү чылдарда тыва улустуң амыдыралында социалистиг чаартылгаларны көргүзүп турар проза, шүлүк болгаш шии чогаалдар бижитинген. Салчак Токаның «Араттың сөзү» деп тоожузу Сталинчы шаңналга четкен болгаш совет улустарнын болгаш даштыкы улустарнын элээн дылдарында очулдуртунуп, ниити совет чечен-чогаалдың байлаанда кирген. С. Сарыг-оолдун, Л. Чадамбаның, Ю. Күнзегештин болгаш өскелериң-даа чамдык чогаалдары орус дылда очулдуртунуп, «Улустарнын найыралы», «Сибирьниң оттары», «Енисей» чижектиг журналдарда парлатынган. Чамдык чогаалчыларнын чогаалдары тус-тус номнар кылдыр үнген. «Тыва шилерниң чыылдазы», 22 авторларнын «Аныяк шүлүкчүлер» деп ному парлатынып үнген болгаш «Улуг-Хем» деп альманах үнүп турар. «Тыва литератураның кыска очерги», «Ырылар чыындызы» чижектиг номнар база парлатынган.

Орустуң классиктиг чогаалдарын болгаш совет улустарнын чогаалдарын тыва дылга очулдурар талазы-биле биче эвес ажылдар кылдынган. А. Пушкиниң, М. Лермонтовтуң, Л. Толстойнуң, М. Горькийниң, Т. Шевченконуң, В. Маяковскийниң, М. Шолоховтуң, А. Фадеевтиң база орус болгаш өске-даа совет улустарнын чогаалдарын тыва номчукчулар боттарынын дылынга номчуп турар болган. Ол чорук совет улустарнын чечен чогаалын тыва номчукчуларнын ортузунга нептередиринге болгаш областын ажылчы чоннарынын коммунистиг кижизидилгезинге улуг ужур-дузалыг болганы-биле кады тыва чогаалчыларнын чогаадылга талазы-биле өзеринге, оларнын чогаалдарынын идейлиг, уран-чечен деңнелин бедидеринге база ужур-дузалыг болган.

Совет Тываның экономиказынын болгаш культуразынын бүгү адырларында социалистиг чаартылга-биле холбаштыр чогаалчыларнын чогаадылга ажылын илеткелчи тус-тус характерлевишаан, чечен чогаалда аныяк авторлар немежип турарын чугулалап айыткан. Баштайгы номнары парлатынып үнген Ю. Күнзегеш болгаш С. Сюрюч-оол, чогаалдары парлалгага үнүп турар апаргаң О. Сувакпит, М. Кенин-Лопсан, И. Медээчи болгаш өскелер-даа тыва номчукчуларга билдингир болуп келгенин айыткан.

Тыва литературада чедиишкиннер-биле кады, ооң чогаалдарынын сан болгаш шынар талазы-биле четпестерин эш Саган-оол тодаргайлаан. Тываның чогаалчыларынын чогаадылга ажылы, оларнын чогаалдарынын идейлиг болгаш уран-чечен деңнели бистиң партиявыстың негелдезинден, ажылчы чоннарнын культурлуг негелдезинден ам-даа хожудап турар.

Областын чогаалчылары амыдыралдың ханызынче ам-даа эки кирбейн, кижилерниң угаан-бодал талазы-биле өзүлдезин тодаргай көргүспейн, чоннуң амыдыралында чаартылгаларны ханызы-биле көргүспейн турар. Чогаалчыларнын чогаадыкчы мергежилиниң болгаш политиктиг билииниң өспейн турары-биле олар бедик деңнелдиг чогаалдарны тургуспайн, литература критиказы калбарбайн турар. Чогаалчылар колхозтарга, совхозтарга, МТС-терге болгаш бүдүрүлгелерге ховар барып турары-биле көдээ ажыл-агыйда болгаш үлетпүрде мурнакчыларнын дүрзү-хевирин чечен чогаалга чогууру-биле көргүспейн турар.

Чогаалчыларны амыдыралче ханызы-биле кирериниче, ону долузу-биле тодаргай көргүзериниче, совет кижилериниң үлегерлиг дүрзү-хевирин тодаргай көргүзериниче, Совет Тываның социалистиг чаартылгазынга идепкейлиг киржириниче областын чогаалчыларын илеткелчи кыйгырган.

Илеткелдиң талазы-биле санал бергеннер областын чогаалчыларынын чогаадылга ажылын демдеглевишаан, Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырынын ажылында четпестерни шынгыызы-биле шүгүмчүлээн. Дылдын, литературанын болгаш төөгүнүң эртем шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы эш **Гребнев** бодунуң чугаазынга айыткан. Тыва чогаалдарнын дылынын дугайын эш **Сюрюн-оол** чугаалааш, тыва чогаалчыларнын чогаалдарында тыва дылды четпес ажыглап турарын шүгүмчүлээн. Область театрынын кол режиссеру эш **Меркулович** театр-биле чогаалчылар-нын чогаадылга харылзаазынын дугайын, театрны репертуар-биле хандырар талазы-биле чогаалчыларнын четпес ажылдап турарын бодунуң чугаазынга чугулалап айыткан.

Оон ыңай эштер **Сарыг-оол, Чадамба, Күнзегеш, Ховенмей** олар боттарынын саналдарынга Тываның чечен чогаалында болгаш Совет чогаалчылар эвилелиниң Тыва салбырынын ажылында четпестерни демдеглээннер.

Областын социалистиг чаартылгазынга, көшкүн араттарнын материал-культурлуг амыдыралын сайзырангайжыдарынга областын чогаалчыларынын ролюнуң болгаш сорулгаларынын дугайын эш **Тока** бодунуң саналынга тодаргайлап айыткан.

ССРЭ-ниң Совет чогаалчылар Эвилелиниң Баштаар чериниң президиумунуң мурнундан Сталинчы шаңналдың лауреады эш **Кожевников** байыр чедирип чүве чугаалаан. Оон ыңай Москвадан келген эш **Романенко,** Красноярскиниң чогаалчызы эш **Рождественский,** хакас чогаалчы эш **Кильчичаков** олар база чүве чугааланнар.

* * *

Чогаалчыларнын хуралы Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырынын баштаар чериниң эштер О. Саган-оол, С. Сарыг-ол,, Л. Чадамба составтыг кылдыр, Совет чогаалчыларнын ийги съедизинге төлээлерге эштер О. Саган-оол болгаш С. Сарыг-оол оларны соңгаан.

Ажыглалга киирер

Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозтуң суурунга колхозчуларнын ниити хуралынын шиитпирибиле 1951 чылда уруглар яслизин тудар деп шиитпирлээш, ону боттандырып эгелээн.

Ооң тудуу ам бо чылче шилчип келген болгаш кылганынын шынары тергиин багай. Шалаларын хаарыылдаваан, эжиктери, соңгалары, шалазы шаараш, печкалар кылдынмаан, крышазы чок, кырлаңын четче кылбаан. Ооң бир өрээлин колхозтуң конторазы, база бир өрээлдиногаа үндүрер чер кылып алган.

Колхозтуң баштаар чери колхозчуларнын ниити хуралынын шиитпирин ёзугаар ажылдаар болгаш ооң боттандырылгазы дээш демисежирин утпас ужурлуг.

Т. БАЛГАН.

ли-биле чедип алдынган. Мооң мурнунда механиктиг ажылдал кылыының аргазы-биле бүдүрүп үндүрүп турган кезектериң элээн хөй нуруузун ылаптыг хептерге кандан шуткуур аргаже шилчиткен. Бо чорук хөй санныг хоюглаар болгаш чонулга станоктарын хостаан болгаш кезектериң чамдык хевирлерин бүдүрерин 2—3 катап дүргедеткен. Дүрген хоюглаар арганы нептереткени күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 20 хуу бедидер арганы берген. Чонулга станоктарынын бирээзиниң чамдык белдирлериниң конструкциязын бедуунчуткени—бо машинаны бүдүрер өйүнде 80 ажыг шакты кызырар арганы берген.

Хөй бүдүрүлгелер бар турар бүдүрүлге шөлдерин катап планнаарының, дерилгени элээн шын таарыштыр тургузарының болгаш хосталган шөлдерге немелде дерилгениң монтажын чорударының аргазы-биле үлетпүр продукциязын бүдүрериң көвүдедирин чедип ап турар. Чижээлээрге, Ленинградтың «Красная нить» комбинадының коллективи 1954 чылда 1900 дөрбелчин метр бүдүрүлге шөлдерин хостаар болгаш немелде дерилгени оларга тургузарын хүлээнген.

Бүдүрүлге шөлдерин хостаарынга цехтериң башкарылгазын эде организастаары биче болгаш быдаргай цехтерни элээн улуг цехтер кылдыр каттыштырары дузалап турар. Люберецкиниң көдээ ажыл-агый машиналарының Ухтомский аттыг заводунуң дуржулгазы маңгаа тодаргай чижек болур. Ооң коллективи бар турар бүдүрүлге шөлдеринге бо чылда план-биле баш бурунгаар көрдүнгенинге бодааргa 36 миллион ажыг рубльдиң продукциязын 1954 чылда бүдүрүп үндүрер деп шиитпирлээн. Цехтерни каттыштырының болгаш дерилгени элээн ажыктыг кылдыр таарыштырып турдуузарының күсели-биле 750 дөрбелчин метр бүдүрүлге шөлүн хостаар болгаш аңаа тос муң аскылыг сиген кезер машиналарны бүдүрүп үндүрерин организастаар деп төлевилээн.

Бар турар дерилге-биле продукцияны бүдүрүп үндүрерин чүвени үрей кылыр чоруктардан болуп турар чидириглерни узуткааныныңтүннелинде дыка көвүдедип болур, ындыг чидириглер чамдык заводтарда ам-даа улуг болуп турар. Чижээлээрге, Ярославльдиң электри машина тудуушкунунуң заводу эрткен чедикчилериниң үнези-биле деңнүүг кылыгларны үрей кылган. Донбасста Ново-Краматорск машина тудуушкунунуң чурумну үрээниниң чылдагааны-биле үш муң ажыг тонна металлды үрей кылган, ол чорук заводка хөй миллион рубльдиң каражазын чедирген.

Бар турар бүдүрүлге шөлдеринге продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедири бүдүрүлгелериниң доктаатынган график ёзугаар бир-дески ажылдаарын болгаш шүүргедээр чорукту узуткаарын негеп турар. Төп статистика эргелениң медээзинде айтып турары болза 1953 чылда үлетпүрнүң чамдык адырларынга бүдүрүлгениң өзүлдези бир дески эвес ажылдап турар болгаш планны күүсетпейн турар хөй санныг бүдүрүлгелериниң бар болуп турарындан өрүлевейн турган. Хөй-хөй бүдүрүлгелер, ылаңгыя машина тудуушкунунуң заводтары продукцияны бир-дески эвес үндүрерин айыы-биле болдуруп турган — айныңбир дугаар декадазында айныңоон ыңайгы хүннеринге бодааргa дыка куду деңнелге ажылдап турганнар. Белен продукцияны бүдүрүп үндүрериниң ындыг бир-дески эвес чоруу бүдүрүлгениң ажылының шын эвес чурумун болдурар. дерилгелериниң ажыл чок анаа турар чоруунга, ажылчын күжүнүң анаа турарынга, бүдүрүлге күчүлерин чедир ажыглавазынга, үрей кылыышкыннарны көвүдедиринге, ажыл шагындан ажыр ажылдааны дээш бүдүрүлгечи эвес ажыр төлээшкиннерге чедирип турар, ынчангаш ол бодунуң эзлчээнде продукцияны чедирип бээрин бир дески эвес болгаш транспортту эмин эртир чүдүрерин болдуруп турар.

Кол хөреңгилерни болгаш бүдүрүлге шөлдерин дээре ажыглаар дээш шимчээшкинге үлетпүр бүдүрүлгениң коллективтериниң болгаш эртем ажылдакчыларының аразында чогаадыкчы кады ажылдажылга хөйүнде дузалап турар. Эртемденнериниң бүдүрүлгеге ындыг дузаламчызының үлегери болза, хөвең-саазын пөстер үлетпүрүнүң сайзырангай дерилгезин ажыглап тургаш, дүктү ажылдап кылыының чаа аргазының дугайында Ленинградтың пөс-таавы институдунуң саналы болур. Бо арга болза, бар турар бүдүрүлге шөлүнден продукцияны беш катап хөйнү алырын хандырып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга белеткелдиң хүннеринде бүдүрүлгелериниң курлавырларын элээн долузу-биле илередир дээш социалистиг чарыш чаа күштүү-биле калбарган турган. Ажылчы чоннар продукцияны бүдүрерин улам ыңай көвүдедип, ооң шынарын экижидер болгаш бот-үнезин чиигедиринче үүткүлүн салып ажылдап турар. Үлетпүр бүдүрүлгениң чаа күчүлүг өзүлдези совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай чайгылыш чокка бедидеринче чедирип келир.

М. ДЕМЧЕККИ.
экономика эртемнериниң кандидады.

Казах литературанын үндезилекчизи

Казах литературанын үндезилекчизи Абай Кунанбаевтиң өлген хүнүнден бээр чартык чүс чыл эрткен, ынчалза-даа ол бистиң-биле кады чурттап чоруур болгаш келир үениң салгакчыларынга-даа чурттаар.

Абайнын амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы (1845—1904 чылдарда) болза, Казах черинге тергиндеп турган феодал-патриархалдыг харылзаалар буржуаз экономиканын саңлдары-биле сандарап эгелээн болгаш казах улус бодунуң салым-чолун Россия-биле эки-тура-биле холбаштырган үеде эрткен. Бодунуң салым-чолун экономиктиг болгаш культурлуг амыдыралынга улуг рольду ойнаан. Көшкүн аймактарнын натуралдыг ажыл-агыйынче акша ханылап кирип эгелээн болгаш Казахстанның делгемнеринге көжүп келген орус тараачыннар турлагжып чурттай бергеннер. Чер ажылы, садыг сайзырап, үлетпүрүнүң баштайгы одаглары төрүттүүп турган, мурнакчы орус культура ырак-узак казах ховуларга ханылап кире берген.

Шүлүкчү-чырыдыкчының үзел-бодалы болгаш шүлүкчү-талантызы ол байдалдарга хевирлетинген. Абай болза, депшилгеге үүткүп чораан бодунуң чонунуң күзел-соруунуң илередикчизи болуп, ооң сүмелекчизи, өөнүү, башкызы болу берген.

Улуг феодал өг-бүледен үнген Абай оон дүргени-биле чарылган. Төрээн чонунуң аар-берге амыдыралын хайгаарап көрбүшаан, ол бодунуң шүлүглелин ооң эрге-ажыы дээш, ооң аас-кежии дээш идепкейлиг демиселге бараалгаткан.

Мурнакчы орус интеллигенциянын төлээлекчилери шүлүкчүнүң өөнүктери болгаш башкылары болуп турганнар. Семипалатинскиге тургаш Абай, Казахстанче шөлүткен революсчулар-биле, Н. Г. Чернышевскийниң үлегерин эдерген—Е. П. Михаэлис-биле, Н. И. Долгополов-биле болгаш өскелер-биле-даа танышкан. Абай орус дылды бот-өөредилге-биле өөренип алгаш, Пушкинниң, Лермонтовтуң, Крыловтуң, Салтыков-Щедриниң, Лев Толстойнуң, Белинскийниң, Чернышевскийниң, Писаревтиң чогаалдарын онза хандыгыышкын болгаш сагыш-сеткил хайныышкыны-биле номчуп турган. Ол бүгү үүлдер шүлүкчү-чырыдыкчының мурнакчы үзел-бодалдарынын хевирлетинеринге идиглиг болган. Чогум-на орус культура делегейже Абайнын караан ажыткан. Ол уран-үүлдүң социал утка-шынарын билип, орус литературанын реализминиң чаңчылын хүлээп алган. Абай бодунуң улузунуң сагыш-сеткил культуразын ханызы-биле билип, ооң мерген угаанныын, ооң уран-үүлүнүң мергежилин өөренген. Ооң бүгү-ле чечен-чогаадылгазы улустуң шүлүглели-биле сиңниккен.

Чөөн чүктүң культуразын эки билбишаан, Абай Кунабаев болза, шүлүглелди шажын-чүдүлгениң нептередикчизи кылдыр хуулдурган дыка хөй чөөн-чүк шүлүкчүлериниң ылгаштыр, шажын-чүдүлге ёзулалының төлээлекчилерин дидим кыжырыышкынга таварыштырып, оларнын чөгенчиг бүдүүлүүн көргүскен болгаш ынакшылдың база бодалдың хостуун, социал депшилгени болгаш чөптүг чорукту алгап-ырлаан шүлүкчүлерни мактап турган.

Абай бодунуң литература ажыл-чорудулгазының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле, амгы үениң амыдыралчы чугула проблемаларынга холбагдашкан ханы социал уткалыг чогаалдарнын автору болу берген. Харын-даа эң-не буруу чок кылдыр сагындырар, «Беркут-биле аңнаашкын» деп шүлүүнге безин, бодунуң үезиндеги ниитилелдиң социал-ёзугаар тургускан. Чөөн чүктүң шүлүглелиниң утка-шынары болуп турган, өөредилгениң чүс-чүс чылдарда тургустунган фольклорлуг традициязын хөй кезии бижик билбес болгаш бижикти биче билир чон чииги-биле билип ап турган дээрзин ол билген. Ол дидактика-биле чергелештир абайчы шүлүглел болза, бодалының тергиин чаазы болгаш ханызы-биле, дылының чечен мергени кызыгаарлатынган чоруу чогум-на орта илерээн.

Абайнын үезинде казах ниитилелдиң төп проблемазы болза, чонну чырыдарының, ону амыдыралчы чугула болгаш перспективалыг мурнакчы орус культураның ёзузунга кижизидериниң проблемазы болу берген. Ынчангаш Абай база-ла, ол үениң өске-даа шылгарангай кижилери — Гонан Валиханов, Ибрай Алтынсарин олар ышкаш, чоннуң чырыдыкчызы, орус культураның идепкейлиг пропагандизи болу берген. Орус культураның чаагай саңлдарының адаа-биле бедик шүлүглелдиг мергежилди чедип албышаан, Абай болза, Пушкиниң болгаш Чернышевскийниң Россиязын база хаанныг ёзу-чурумнуң Россиязын тодазы-биле ылгап билип чораан. Чогум-на ынчангаш, шүлүкчү орус улус-биле эпнайыралче кыйгырбышаан, бодунуң дыка хөй шүлүктеринге хаанныг Россияның дүжүметтерин каржызы-биле кыжырып, бак көрүп чораан. «Мээң волость чагырыкчызы болу бергеним бо-дур», «Кулембайга» деп база бодунуң өске-даа шүлүктеринге Абай хаанныг ёзунуң чагырыкчыларының ёзулуг арнын—оларнын шаптыланчаан, алыксак-чиксээн, кортук-багын болгаш мелегейин, эргелелдиң мурнунга бужар-чүдек чашпаачызын көргүскен. Ол шүлүктерниң кыжырыг-шоодуу Шедриниң болгаш Гогольдуң өткүт-чидиг кыжырыг-шоодуу-биле дөмейлежип турар.

Феодал-патриархалдыг амыдыралдың болгаш аажы-чаңчылдарнын чаңгыс аай ёзу-чурумнарының база кажагай чоруктарының эптеш чок дайзыны, чүвелериниң туруп туған ёзу-чурумун ажыы-биле шүгүмчүлээн бодалчы, шынныг чоруктуң могаг-шылаг чок дилекчизи Абай болза, дүвүрээзиннер болгаш демиселдер-биле долдунган орукту эрткен. Ол бодунуң кожа-хелбээзиниң аразынга бодун чаасканзырган кылдыр медереп билбишаан, эң-не идегел чок байдалдың хөөнүнден үнмейн чораан. Ынчангаш шүлүкчү бодунуң очулдурулга ажыл-чорудулгазын Лермонтовтуң «чалгааранчыг-даа, мунгаранчыг-даа, хол сунар кижидаа чок» деп шүлүүнден эгелээни хей эвес.

Ооң-биле кады Абай, төрээн чонунуң салым-чолу дээш дүвүрээрин кажан-даа соксатпайн чораан. Ооң шүлүглели улам-на хөй талалыг, хөй хемчээлдиг болуп бар чыткан. Шүлүкчү бодунуң хамаары шүлүктеринге кижиниң күзел-соруун болгаш төтүнмес болдунар аргаларынга долу идегелин илередип чораан. Кижиниң төлевиниң кол үүлү болза, кижини чаагайжыдып турар ак-сеткилдиг, ажыктыг күш-ажыл болур деп шүлүкчү санап чораан.

Моральдың проблемаларынга, эргелелдиң чаңчылдарнын, сүзүглериниң, традицияларнын хоойлуларын болгаш нормаларын чаартып көөрүнге Абайнын эвээш эвес чогаалдары турасканынган. Кижиде гуманныг эгелээшкинни шүлүкчү бадыткап, тайбынга, бойдуска, амыдыралга, кижилерге ооң ынакшылын мактап ырлап турар. Чырык чер кырында бүгү ажыл-ишчилериниң акы-дуңмалышкы болур чоруу, культураның үнелиг үүлдери-биле бот-боттарын байлакшыдары—абайчы гуманизмниң ужуру-утказы бо.

Чырыдыкчы эчис сорулганы салган Абайнын шүлүктери дидактикадан хостуг эвес. Бодунуң аудиториязының онзагай чоруун, уран-үүлдүң нарын аргаларын бодап билиринге ооң аныяан барымдаалавышаан, шүлүкчү бодунуң дыка хөй шүлүктерни дорт өөредилгениң принцивин шүлүглелиниң утка-шынары болуп турган, өөредилгениң чүс-чүс чылдарда тургустунган фольклорлуг традициязын хөй кезии бижик билбес болгаш бижикти биче билир чон чииги-биле билип ап турган дээрзин ол билген. Ол дидактика-биле чергелештир абайчы шүлүглел болза, бодалының тергиин чаазы болгаш ханызы-биле, дылының чечен мергени болгаш овур-хевирлин-биле, улусчу каас-шинии-биле онзаланып турар.

Ынчалза-даа казахтың бижимел литературазының эгелекчизи болур Абайнын ёзулуг чаартыкчы чоруу Пушкиниң база Лермонтовтуң, Гетенин база Байроннуң саңлдары-биле бижитинген өске шүлүктеринге илеретинген. Ол хамыктың мурнунда, бодунуң тургузуунуң талазы-биле Чөөн-чүктүң шүлүглелиниң тургузуундан болгаш чаңчылдарындан онзаланчак шүлүглелди тургускан. Ону үүгле ооң социалдыг эвес, харын-даа лириктиг шүлүктеринден-даа көрүп болур.

Абайнын лириказында улуг черни казах хереэженниң салым-чолу, ооң үүткүлү болгаш күзел-соруу ээлеп турар. Чөөн-чүктүң ол үеде бот ажыл чорудулгазын, угаан бодалдың болгаш ынакшылдың хосталгазын казыырган, кулдандырган хереэженниң аар-берге улуг-хүүзунга, ханызы-биле сагыш човавышаан, Абай болза, казах хереэженниң эң дээре хевирлерин, ооң угаан бодалының арын болгаш ханызын, ооң мораль талазы-биле бедиин, ынакшылга болгаш эпнайыралга шынчызын көргүзүп шыдаан. Хереэжен кижини кадай кылырда садып алыр чоруктуң камгалакчыларын ол кам-хайыра чок буруу шапышаан, оларны ниитилелдиң ыядыр нүүр чок шаарланчактары деп адап турган. Казах хереэженни бектээшкинден адырарының оруу болза, орус культураны хүлээп алыры болур деп, Абай көрүп турган. Ол казах кыстарны Пушкиниң Татьяназы-биле таныштырбышаан, оларны олче кыйгырып турган. Казах хереэженни камгалап алырының оруун шариаттың догмаларындан эвес, а орустуң мурнакчы ниитилел моралының традицияларындан дилевишаан, шүлүкчү-чырыдыкчы депшилгелиг херекти кылганы чугаа чок.

Казах шүлүглелдиң хевири дээш демиселге Абай база-ла дидим чаартыкчы болган.

Абайнын шүлүглелиниң иштики болгаш даштыкы хевириниң чаартылгазынга ооң очулдурукчу ажыл-чорудулгазы идиглиг болганы чигзиниг чок. Абайнын очулгалары казах шүлүглелдиң дыл-домаан байлакшыткан, чугааның чаа эргилделерин, кожумактарын, деңнелгелерни, афоризмаларны киирген, чаа ритмиканын интонациянын тыптырынга идиглиг болган, чаа хевирниң бодалының системазын төрүтүндүрген.

Абайнын төөгүлүг, ану-хавыяазы үүдел дээрге, орустуң революстуг-демократтыг культуразын Чөөн-чүкке ооң бир дугаарында нептереткени, Пушкиниң, Лермонтовтуң, Крыловтуң болгаш барын чүк классиктери—Гетениң, Байроннуң өлүм чок чогаалдарын бодунуң очулгаларыбиле пропагандалап турганы болур.

Абайнын салгамырынга үүгле чаңгыс шүлүктер эвес, харын-даа ийи поэмалар болгаш номчукчулар-биле беседа хевирлиг философ бодаашкыннары база кирип турар. Ол чогаалдарынга шүлүкчү бодунуң үезиниң шылгарангай кижизи болуп турар. Ооң поэмалары чер кырынга чөптүг чорукту, чоннуң шылгаралын алгап-ырлап, даштыкы эжелекчилерни өжээн-кылык-биле чаза-шаап турар. Философчу бодалдарынга Абай, чоннуң эрге-ажыын камгалаан, ооң кулданыкчыларын чаза шаап турар улуг гуманист болуп турар. Ол бодалдар амыдыралчы хайгаарашкыннар-биле, илередиишкиниң овур-хевирлин-биле, бодалының ханызы-биле долдунган.

Абайнын хөй талалыг салгавыры Совет эрге-чагырганың үезинде ажылчы чоннуң калбак массаларының ёзулуг ажыглал-эдилели болу берген. Ооң чогаалдарын делегейниң дыка хөй дылдарының кырынга-даа очулдурган.

Делегей культуразында бүгү-ле депшилгелиг үүлдериниң хоойлулуг болгаш төлептиг салгакчызы совет улус акы-дуңма казах улустуң культуразының шылгарангай төлээлекчилериниң бирээзи—Абай Кунанбаевтиң тураскаалын демдеглеп турар.

Такен АЛИМКУЛОВ.

Абай Кунанбаев.

Кыстың харыызы

Чүглеп бижээн чагааң-биле,
Чүрээмни шуут ээлептиң;
Чаңгыс хүн-даа берге чүвел,—
Салым хуумну шиитпирлеп көр.
Ээрежирлер ыңай тур дээш,
Эчис шынчы одум хыпты.
Хомду-сының көстүп кээр-дир
Хоржок деп сөс менде чок тур.
Оол сээңи чугааң угаалык-тыр,
Отта саржаг болдум-на мен;
Хамык сөзүң хөрээм чылдын,
Ханым шуут-ла хайнып кээр-дир.
Аъттангаштың халдып келзең—
Аас-кежик мээңии болур.
Арлып-ырап чоруп кагзаң —
Аныяк кыс дириг чорбас.
Чежип салган ынакшылымны
Чечен сөглеп доза бербе,
Шоолуг эвес куду көрүп,
Шоодарын бодай бербе.
Харын дегит шынын сөгле,—
Ханым чылыы өжүп калгай,
Өске кижи эжи боордан
Өлүп каары меңээ белен.
Дидим-чоргаар эрес эзир
Диритге-ле олчалаан сен!
Эргининги артаар дишкен
Эрес кыстар долу турлар.
Өлчей кежиим болу берзең,
Өске салым күзевес мен,
Хартыга — сен, фазан[1] мен-дир.
Кады чоруул, алгаш барам.
Элбек оттуг шөлдерге-даа,
Эрик черлер кырынга-даа,
Амырааным оду кыпкан,
Амырактың эжи боор мен,
Бөгүн мынчаар бодап алган
Бөдүүн, шынчы харыым бо-дур,
Сеткил-чүрээң кээргээр боор он,
Сен мээң сөзүм бода, жигит[2].
Шак бо бөдүүн мээң харыымны—
Чалыы, кырган сактып чорзун,
Эрес жигит чүрээн чылдыр
Эки ырдан чогаадыпсын.
Өртээ турбас алдын сөстер
Өөрүшкүнү йөрээп чорзун.
Чүректерге ынакшыл кыпсын,
Чүүден күштүг чаңгыланзын!

1889

Очулдурган **Салчак ТАМБА.**

[1] фазан—Чараш чүглүг куш
[2] жигит—Казах эрлерни ынча дээр

Улус демократиязының чурттарында

Кыдаттың Коммунистиг партиязының кежигүннериниң өзүлдези

ПЕКИН. Кыдаттың Коммунистиг партиязының кежигүннериниң саны чыл келген тудум-на өзүп турар. «Женьминьжибао» солуннуң дыңнадып турары-биле алырга, эрткен чылдың иштинде Пекинге Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге фабрика, заводтарның мурнакчы ажылчыннары, өөредилге черлериниң башкылары, студентилер, кожа турар көдээ суурларның тараачыннары 10 муң хире кижи кирген. Чжэнчжоуда тудуг ажылчыннарының ортузунда партия кежигүннериниң саны 1953 чылдың майда турганынга деңнээрге 14 катап өскен. Ийи чылдың иштинде Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге Кайланьның хөмүр шахталарының 3700 мурнакчы ажылчыннары, Хэганның (Соңгу-Чөөн Кыдатта) 2 муң дагжылары, Хуайнань шахталарының 1500 шахтёрлары кирген. Аньшаньның металлургия комбинадында чаңгыс чыл иштинде партияга 7200 ажыг ажылчыннарны хүлээп алган.

Чехословакияның машина тудугжуларының күш-ажылчы чедиишкиннери

ПРАГА. Чехословакияда бирги беш чылдың чылдарында тургустуган улуг үлетпүр бүдүрүлгелериниң бирээзи Ждяр хоорайда машина тудуунуң заводу болур. Ол завод 70-ден 90 тонна чедир деңзилиг канчаар-даа аажок улуг маскаларны болгаш даш чуурар күчүлүг соктааштарны белеткеп үндүрүп турар. Ждяр заводунуң ажылчыннары социалистиг чарышка киргеш, ботларының бүдүрүлгезин улам ханы шиңгээдип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, продукцияның шынарын экижидип, ооң бот-үнезин чиигедип турар. Үгле бо чылдың иштинде олар 1200 муң кроннуң камналгазын алган.

Болгарияда дүжүт ажаап алыышкыны

СОФИЯ. Болгарияның ховуларында чаа дүжүт быжа берген. Арбайны, рапсаны болгаш өске-даа культураларны чер болганда кезип кирипкен. Бо чылын дүжүт ажаап алыышкынының механизастаашкыны элээн бедээн. МТС-тер дыка хөй чаа тракторларны, комбайннарны, молотилкаларны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарын алган.

Болгарияның механизаторлары дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаа иштинде чидириг чок чорудар дээш чарышты калбартып турар.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республикада улустуң бадылаашкыннарының түңнелдери

БЕРЛИН. АДН агентилели «тайбың керээ болгаш эжелеп чагырган шериглерни үндүрери дээш» азы «европаның камгалал ниитилежилгези», «ниити керээ» болгаш эжелеп чагырган шериглерни 50 чылда арттырары дээш Герман Демократтыг Республикада улустуң бадылаашкыннарының түңнелериниң дугайында дыңнадыгда айтып турары болза, Герман Демократтыг Республиканың бадылаашкыннарга киржир эргелиг 13.588.397 хамаатыларындан 13.397.640 кижи бадылаашкынын берген азы 98,6 хуу. Күштүг болган бюллетеньнер 12.930.796, күш чок болган бюллетеньнер 416.844.

Тайбың керээ болгаш эжелеп чагырган шериглерни үндүрери дээш 12.131.730 кижи бадылаашкынын берген азы 93,5 хуу; «европаның камгаланыкчы ниитилежилгезиниң», «ниити керээ» болгаш эжелеп чагырган шериглерни 50 чыл иштинде арттырар дугайында керээ дээш 849 муң 60 кижи бадылаашкынын берген азы 6,5 хуу.

(СЭТА).

Берлиниң демократтыг секторунга улустуң бадылаашкыннарының түңнелдери

БЕРЛИН. Берлиниң демократтыг секторунга улустуң бадылаашкыының түңнелдериниң дугайында баштайгы сан-медээлерни герман демократтыг парлалга чарлаан.

Ол сан-медээлерни өзугаар алырга, Берлиниң демократтыг секторунга бадылаар эргелиг, назы-хар четкен 884121 хамаатыларның иштинден бадылаашкынга 864649 кижи, тодаргайлаарга 97,8 хуузу киришкен. Тайбың керээзи болгаш ээлеп чагырылга шериглерин үндүрери дээш 824 муң 944 кижи, тодаргайлаарга 97,4 хуузу бадылаан. «Европаның камгалал ниитилежилгезиниң» дугайында керээ» дээш 22053 кижи бадылаан, тодаргайлаарга ол болза херек кырында түүлдүг деп көрдүнген бадылаашкыннарның 2,6 хуузу болуп турар.

(СЭТА).

Кыдат Улус Республика биле Индонезияның аразында садыг талазы-биле чугаалажыышкыннар

ДЖАКАРТА. Кыдат Улус Республика биле Индонезияның садыг төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннарның чоруп турарын Индонезияның парлалгалары сеткил ханыышкын-биле бижип турар. «Хариан ракьят» солуннуң бижип турары болза, Кыдат Улус Республиканың төлээлериниң баштыңы даштыкы садыг министриниң оралакчызы Куньюаньның ийи чурттарның аразынга садыг харылзааларын хөгжүдериниң төтүнмес аргалары барының дугайында болгаш Индонезияның экономиказын катап тургузарының херээнге кыдат дузаламчының дугайында медеглели политиктиг бөлүктерде ханы идегелди болгаш чоргаарланыышкынны болдурган. «Кыдат биле Индонезияның аразында бот-боттарынга калбак садыг харылзаалары тайбың херээнге, улустар аразының найыралын быжыглаарынга бараан болур дээринге бүзүреп турар бис» деп «Хариан ракьят» бижип турар.

Индияның болгаш Бирманың күрүне деятельдери-биле Чжоу Эньлайның сөөлгү ужуражыышкыннарының соон-дарый Кыдат Улус Республиканың төлээлери-биле чугаалажыышкыннар чорударының чугулазының дугайын солуннар демдеглеп турар. «Ол ужуражыышкыннар Азияга тайбыңны хандырарынга, улустар аразынга найыралдыг харылзааларны доктаадып тургузарынга улуг аргаларны берип турар. Ооң түңнелинде садыг чорударының аргалары улгадыр. Индонезия ол таарымчалыг байдалды ажыглаар ужурлуг»—деп «Син По» солун бижип турар.

(СЭТА).

Совет артистериниң Швецияга гастроли доозулган

СТОКГОЛЬМ. Швецияның янзы-бүрү хоорайларынга барык ай хире чоруп келген бөлүк совет артистериниң сөөлгү оюну июль 1-де Стокгольмда Скансен деп паркка болган. Совет артистериниң оюну найыслалдың чурттакчыларынга улуг сонуургалды хайныктырган болгаш кайгамчык чедиишкиниг эрткен. Хөй санныг көрүкчүлер совет артистер ойнаарга изиг байыр чедирип турганнар.

Швецияга чоруп турганының үезинде совет артистер чээрби ажыг хоорайларга оюн көргүскен болгаш чер болганга оларның концерттери улуг чедиишкиннерлиг болуп эрткилээн.

(СЭТА).

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы

ЖЕНЕВА. Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар айтырыгның дугайында тос чурттарның төлээлериниң июль 2-де хааглыг хуралы болган.

Дараазындагы хааглыг хурал (олла айтырыгның талазы-биле) июль 6-да болур.

(СЭТА).

КНО-нуң экономиктиг болгаш социал чөвүлелиниң XVIII сессиязында

ЖЕНЕВА. КНО-нуң экономиктиг болгаш социал чөвүлелиниң пленарлыг хуралдары-биле чергелештир кошкак хөгжүлделиг чурттарга техниктиг дузаламчы айтырыгларының талазы-биле комитет база ажылдап эгелээнин дыңнаткан болгай. Ол чурттарга техниктиг дузаламчы көргүзер дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнге он алды күрүнелерниң төлээлекчилери киришкен.

Ол комитетте совет төлээлериниң төлээлекчизи кошкак хөгжүлделиг чурттарның улустарының боттарының национал экономиказын хөгжүдеринче болгаш чоннуң амыдырал деңнелин бедидеринче угланган күзелдерин Совет Эвилели түүлдүгзүнүп көрбүшаан, ол чурттарга техниктиг дуза көргүзери-биле 1953 чылда КНО-нуң фондузунга 4 миллион рубльди киирген. 1954 чылда он фондуга дөрт миллион рубльди бээринге Совет Эвилелиниң база-ла беленинин дугайын совет төлээлер медеглээн.

Кошкак хөгжүлделиг чурттарга техниктиг дузаламчы айтырыгларының талазы-биле комитеттиң даргазы египет Эль-Ланамли Совет Эвилелиниң кошкак хөгжүлделиг чурттарга техниктиг дузаламчы тыпсырын үргүлчүлээринге беленин бүгү кижилер ханы ханыышкын-биле хүлээп алыр деп комитеттиң мурнундан медеглээн.

(СЭТА).

Херээженнериниң бүгү-герман конгрези

БЕРЛИН. Июль 1-де Берлинде херээженнериниң бешки бүгү-герман конгрези ажыттынган. Конгресс «Тайбың, чаңгыс эп болгаш хосталга» деп лозунгунуң адаа-биле чоруп турар.

Конгрессте Германияның ийи кезектеринден 4 муң ажыг төлээлер чыглып келген, ооң иштинде 500 төлээлер Барыын Германиядан келген. Конгрессте ол ышкаш Совет Эвилелиниң, Кыдаттың, Чехословакияның, Польшаның, Венгрияның, Румынияның, Болгарияның, Албанияның херээженнер организацияларының төлээлекчилери база олуржуп турар.

Июль 1-де болган хуралдың эгезинде Герман Демократтыг Республиканың премьер-министри Отто Гротеволь чүве чугаалаан, конгресстин киржикчилери ону динмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткуп алган.

Ооң дараазында Германияның херээженнериниң демократтыг Эвилелиниң бирги даргазы Ильза Тилле «Тайбын, чаңгыс эп, деңгерге, бүгү Германияның херээженнериниң аас-кежиктиг чурталгазы дээш»—деп улуг илеткелди кылган. Тилле бодунуң илеткелинге Барыын Германияда бонн чагырыкчыларның чорудуп турар шериг белеткелдериниң дугайын чугаалап тургаш, ол чорук Германияны каттыштырарынга кол моондак болуп турар деп шыйып демдеглээн. Барыын Германияны катап чепсеглээриниң политиказынга удур, тайбың дээш, чаңгыс эп, аас-кежиктиг келир үе дээш демиселге немец херээженнериниң мурнунда турар сорулгаларны Тилле тодаргайлап айыткан.

Ооң дараазында илеткелдиң талазы-биле саналдар эгелээн.

(СЭТА).

Баодайжы армияда дезип ырбаар чоруктуң өзүлдези

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турарын өзугаар алырга, баодайжы армияның солдаттарының ортузунда дезип чоруушкун массалыг болуушкун болу берген. Кызыл хемниң оң талакы эриниң районунга бо чылдың баштайгы үш айларының дургузунда Вьетнамның Улус армиязының талазынче 5150 баодайжы солдаттар шилчип келген. Төп Вьетнамның соңгу кезиинге ол-ла үениң дургузунда баодайжы армияның ийи муң хире солдаттары дезип чоруткан.

(СЭТА).

Францияның хөмүр даш үлетпүрүнге Шуманның планының аар уржуктары

ПАРИЖ. Шуманның планының уржуу-биле Францияның Нор болгаш Па-де-Кале деп хөмүр даш бассейннериниң кырында диргелип келген кризистиң улуг айыылының дугайын «Комба» солун дыңнадып турар. Германияның болгаш Бельгияның хөмүр даш үлетпүрүнүң кагжыышкынының түңнелинде Нор болгаш Па-де-Кале департаментилеринде француз шахталар аажок берге байдалда болу бергенин солун бижип турар. Амгы үеде ында сайгарылга чокка 2,4 миллион тонна хөмүр даш оваалатына берген.

Шахталарның саң-хөө байдалы база бергедээн. 1953 бюджет чылы Норнуң хөмүр даш бассейнинге алды миллиард франк дефицит-биле доозулган болгаш ол амдыгаа чедир дуглатынмаан.

Шуманның планының уржуу-биле ол хөмүр даш бассейннеринде бүдүрүлгениң кызырылдазы болуп турар. Ооң-биле холбаштыр Чөөн Францияның бассейнинче Нордан чыл бүрү шахтёрларның барык муң хире өг-бүлелери көжүп чоруп турарын «Комба» солун дыңнадып турар.

(СЭТА).

Индий-Кыдатта дайынга АКШ-тың киржилгези

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың садыг палатазының органы—«Нейшно бизнес» журнал июньда үнген дугаарында АКШ амгы үеде Индий-Кыдатта дайын чарыгдалдарының 80 хуузун төлеп турар дээрзин айтып турар түүлдү бижээн.

1953 чылдың ортан үезинден, тодаргайлаарга, Кореяга дайын чорудулгаларын соксаткан үеден бээр Каттышкан Штаттар Индий-Кыдатка дуза» көргүзеринче кирип, муңмуң автомобильдерни, түс-түс танкаларны болгаш бронемашиналарны, самолёттарны, далай суднoларын, түс-түс миллион кезек чемзектерни: оңктарны, частыр түүлдерни болгаш бомбаларны чорудуп турарын ол журнал миннип турар.

Журналдың сөстери-биле алыңга, Индий-Кыдатта французуз экспедиция корпузунуң бирги шугумунуң шериглери америк чепсектер-биле—танкалар, чүк машиналары болгаш артиллерия-биле чепсеглетинген, а французуз ужар-түүл барык түмү-биле америк дайынчы самолеттардан тургустунуп турар. Оон аңгыда Индий-Кыдатта АКШ-тың шериг-агаар күштериниң механиктери-инструкторлары туруп турары билдингир болгай.

(СЭТА).

Мексикада үер

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Мексико хоорайдан дыңнаткан медээзинден алырга, Рио-Гранде-дель-Норте хемниң эриин ашканындан болган үерниң түңнелинде каш түс кижи өлген. Өлген кижилерниң хөй нуруузу Пьедрас-Неграс хоорайның чурттакчыларындан болган. Хемге сугнуң деңнели көдүрлүп үнмүшаан болгаш Тамаулипас штаттың Нуэво-Ларедо деп улуг хоорайының чээрби беш хуузу ам үеде сугга алыскан. 40 муң хамаатылар чурттаар оран-бажың чок арткан. Акуна болгаш Пьедрас-Неграс хоорайларның хөй-хөй чурттакчылары тейлерде хоргадап, дузаламчы көргүзерин манап турар.

(СЭТА).

СУДТУҢ ЗАЛЫНДАН

Социалистиг өнчүүнү база кижилериниң хуузунда өнчүзүн оорлаарларга болгаш үптээрлерге шыңгыы кеземенчи совет хоойлу көргүзер ужурлуг.

Чоокта чаа Бин-Хем районнуң улус суду Владимир Тарасович Кириченконуң кем-буруулуг херээн үзүп шииткен. Кириченко болза, күрүнеге болгаш бодунга ажыктыг ак-сеткилдиг күш-ажылдан ойталап, оорлаар болгаш хулиганнаар чорукче шилчээн.

1949 чылда колхоз тараазы оорлааш, 8 чыл хуусаалыг хосталгазын казыдып шиитирген турган. Оон амниция өзугаар 1953 чылда хосталган. Ынчалза-даа ол хулиганнаар чорукту шилип алган.

Бо чылдың апрельде Туран хоорай биле Сушь суурнуң аразынга Ала-чурттуң дайынының инвалиди, хамааты эш Жаровка ол таварышкан. Кириченко эш Жаровту доктааткаш, Сушька чедир тергеге оорлуурун дилээн. Орукка кады чоруп ора, эш Жаровту ол медерелин чидир эттеп, тергеге чыпшыр шарааш, ону үптеп, холунуң шагын алгаш, арыгже чаштына берген. Милиция ону туткан. Кириченко бодунуң үүлгедиглерин судка билинген.

Суд болза, Кириченконуң хөренгизин хавырбышаан, ону 15 чыл хуусаалыг хосталгазын казып шииткен.

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ
Тыва көдээ ажыл-агый техникуму
1954—1955 өөредилге чылында очный болгаш заочный өөредилгеге
ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Техникумда дараазында салбырлар бар:
1. Агрономияның.
2. Зоотехниканың.
3. Ветеринарияның.

Бүгү салбырларга өөредилгениң хуусаазы 4 чыл.

Техникум болза, ССР Эвилелиниң 14-тен 30 хар чедир назылыг, чеди чыл школазының хемчээли азы өске-даа ол ышкаш билиглиг эр болгаш херээжен хамаатыларын хүлээп алыр.

Киреринин экзаменнерин Шагаан-Арыгга август 15-тен, Кызыл хоорайга август 20-ден эгелеп, чеди чыл школазының эртемнериниң хемчээли-биле:

а) ССРЭ Конституциязынга (аас-биле),
б) орус дылга болгаш литература номчулгазынга (аас-биле),
в) орус дылга (диктант бижилгезинге),
г) математикага, арифметикага, алгебрага болгаш геометрияга (аас-биле болгаш бижимел-биле) шылгалда тудар.

10 класс доосканнарны 3-кү курска хүлээп алыр болгаш дараазында эртемнерге экзаменнер тудар:

а) орус дылга болгаш литературага (аас-биле болгаш сочинение бижилгезинге),
б) ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле),

7 болгаш 10 класстарны кончуг эки доосканнарны школаны кажан доосканын барымдаалавайн экзаменнер чокка хүлээп алыр.

Билдириишкинни директорнуң адынга мындыг документилер капсырылгалыг чорудар;

а) билииниң дугайында херечилел (аттестат) боду-биле,
б) нотариуска шынзытырган төрүтүнгениниң дугайында херечилелдиң хоолгазы азы паспортту. Паспортту боду көргүзер.
в) автобиографиязы,
г) үш фото чурук,
д) кадыының дугайында шынзылга,
е) чурттап турар черинден шынзылга,
ж) заочниктерге—ажылдап турар черинден шынзылга.

Тыва национал араттарның болгаш колхозчуларның ургларын күрүнеңиң долу хандырылгазынга хүлээп алыр. Багай демдек чок, өске национал өөреникчилерни мындыг хемчээлдиг стипендия-биле хандырар:

1-ги курска 140 рубль,
2-ги курска 160 рубль,
3-кү курска 180 рубль,
4-кү курска 200 рубль.

Кончуг эки өөредилгелиглер 25 хуудан ажыр стипендия алыр.

Техникумнуң адрези: Кызыл хоорай, Щетинкин кудумчузу, бажың № 54. Телефон —5—56, 5—61.

Дирекция.

БИЧИИ УРУГЛАРНЫҢ КАДЫЫН КАМГАЛАҢАР!

КЫЖЫК ААРЫГ ургларның амыдыралынга кончуг айыылдыг. Чайын ургларның эмерин соксатпаңар! ЭМИГ СҮДҮ—кыжык аарыгны болдурбазының болгаш эмнээриниң эң эки арказы.

Эмиг эмер ургларны эмчиниң томуйлаанын өзугаар эмзириңер.

Эмзиреринерниң аразында хайындырган сүттү ижиртиңер.

Боттарынарның болгаш ургларынарның холдарын үргүлчү чунар. Эмзирер мурнунарда изиг суг-биле эмиңер чунар.

Шала кырынче барып ушкан ургларны ойнаар үүлдерни ыяавыла чунар.

УРУУНАРНЫ ЭМИН ЭРТИР ИЗИРНИКТИР ШУГЛАВАҢАР!

Изиг үеде бичии ургну чиик кылдыр хепкерип, эмчиниң айытканы өзугаар хүнге, арыг агаарга хөй тудунар.

Чурттап турар черинерни салгынга каксыңар!

Ургларны, оларның чемин болгаш аяк-савазын халдамырлыг аарыгларның тарадыкчызы—сээктерден камгаланар.

Бичии ургларны кыжыктап болгаш куза бээрге—доп-дораан эмчиге барынар!

Тыва областың санитар чырыдыышкын Бажыңы.

Ч А Р Л А Л

«Тыва тудуг» деп тудуг монтаж трестизинге үргүлчү ажылга инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш ажылчыннар негетинип турар.

НЕГЕТИНИП ТУРАРЛАР БОЛЗА:

1. Инженер-тудугжулар
2. Дашчылар
3. Штукатуржулар
4. Печниктер
5. Арматуржулар
6. Бетонщиктер
7. Янзы-бүрү ажылчыннар.

Трестиниң администрациязы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информация киллизиниң—3—65.

ТС—01919. Культура эргелелиниң типографиязы.